

"Kanaatim odur ki, muhakkak suretle birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak, maddi ve manevi kuvvetleri, zekâ ve maharetleri birleştirmektir. Yoksa bir zayıf ile bir kuvvetlinin birleşmesinden bahsetmiyorum. Birleşmenin böylesi zayıf olanın kuvvetliye esir olması demektir. Ege bölgesindeki bütün insanların hâsıllarını ve gayretlerini birleştirmesi kuşkusuz çok verimli sonuçlar verecektir. Türkiye'nin çalışma hayatı ve varlığını göz önüne alınca, birleşmeden dolayı fayda ve yararların çok büyük olacağı sonucuna varacağınızdan kuşku duymuyorum. Üreticilerin birleşmesinden kişisel çıkarlarının azalacağını düşünenler tabii şikâyet edeceklerdir."

H. Atatürk
2009

ÜLKEMİZ VE YÖREMİZ KOOPERATİFÇİLİĞİ ÜZERİNE GENEL BİR SÖYLEŞİ

Söyleşimizin konusu "Ekonomik kalkınmada önemli bir aktör olarak ülkemizde ve ilçemizde kooperatifçiliğin genel bir değerlendirmesi, kooperatifçiliğin sorunları ve çözüm önerileri" dir. Söyleşi konuğumuz ise ilimizin eğitim, Sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimine katkısı aşikâr olan Dumlupınar Üniversitesi Yardımcı Doçentlerinden Sayın Niyazi Kurnaz.

Söyleşimize Sayın Kurnaz'ı tanıyarak başlayalım...

1978 tarihinde Kütahya'nın Emet ilçesinde doğdum. İlköğrenimini Tavşanlı Fevzi Paşa İlkokulunda (1988); Ortaokulu, Tavşanlı Atatürk Lisesi Orta kısmında (1991); Liseyi Tavşanlı Atatürk Lisesinde (1994) bitirdim. 1998 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümünden mezun oldum. 2002 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Finansman Ana Bilim Dalında yüksek lisansımı 2007 yılında ise "Kurumsal Yönetim Paradigması Ve Risk Odaklı Denetim Uygulama Analizi: Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi İşletmesine Yönelik Bir Araştırma" isimli çalışma ile doktoramı tamamladım. 1999 yılında İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak başladığım Dumlupınar Üniversitesindeki akademik yaşamıma, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Muhasebe bölümünde Yrd. Doç. Dr. Olarak devam etmekteyim. (www.niyazikurnaz.net)

Türkiye'deki kooperatifçiliğe ve tarihi geçmişine ilişkin bir değerlendirme yapacak olursak...

İsterseniz söyleşimize geçmeden önce konunun daha iyi anlaşılabilmesi için kooperatif nedir? Sorusunun cevabına bakalım. Nedir kooperatif?

"Ortaklarının gereksinimlerini uygun şartlarda elde etmelerini sağlamak amacıyla kurulan ortaklık veya Üreticilerin, aracıyı ortadan çıkararak ürünlerini daha iyi şartlarda pazarlamak için kurdukları ortaklık" şeklinde tanımlanabilir. (www.tdk.gov.tr)

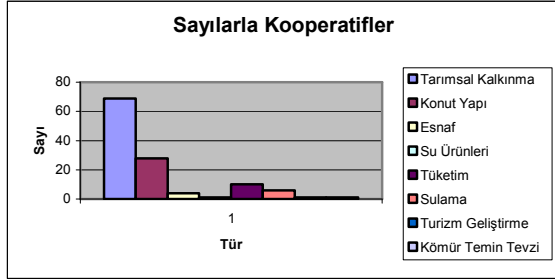

İlk kooperatifçilik denemesi 1863 yılında Mithat Paşa tarafından kurulan ve geliştirilen Memleket Sandıklarıdır. Bunu Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmuş olan bazı tarım satış ve tarım kredi kooperatifleri takip etmiştir. Türkiye'de ancak 1935 yılında Büyük Önder Atatürk'ün öncülüğü ile 2834 ve 206 sayılı Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri Yasalarının çıkartılmasından sonra, kooperatiflerin, özellikle tarım kooperatiflerinin ekonomide önemli bir yer almaya başladığı söylenebilir.

1935 yılından günümüze kooperatif ve ortak sayısı sürekli olarak artmış ve kooperatif sayısı yaklaşık 90 bini, ortak sayısı ise 9 milyonu bulmuştur.

İlçemizde mevcut kooperatif sayısına gruplandırarak bakıldığında ise aşağıdaki tablo önümüze çıkmaktadır.

Kooperatif Türü	Sayı	Yüzde
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	69	38,5%
Tasfiye Halindeki Kalkınma Kooperatifi	13	7,3%
Konut Yapı Kooperatifleri	28	15,6%
Tasfiye Halindeki Konut Yapı Kooperatifleri	28	15,6%
Esnaf Kooperatifleri	4	2,2%
Su Ürünleri Kooperatifleri	1	0,6%
Otobüs- Nakliyeciler Kooperatifleri	10	5,6%
Tasfiye Halinde Motorlu Taşıyıcı Kooperatifleri	1	0,6%
Tüketim Kooperatifleri	10	5,6%
Tasfiye Halinde Tüketim Kooperatifleri	4	2,2%
Sulama Kooperatifleri	6	3,4%
Tasfiye Halinde Sulama Kooperatifleri	2	1,1%
Turizm Geliştirme Kooperatifleri	1	0,6%
Kömür Temin Tevzi Kooperatifleri	1	0,6%
Tasfiye Halinde Balıkçılık Temin Tevzi	1	0,6%
Toplam	179	100%

Kooperatifçiliğinin gelişmesi bütün yönleriyle incelendiğinde, gelişmenin daha çok sayısal olduğu, kalite yönünden gelişmenin yeterli olmadığı, hatta kurulmuş birçok kooperatife gerçek anlamda kooperatif bile denilemeyeceği görülmektedir.

Bir kooperatifin gerçek bir kooperatif olarak isimlendirilebilmesi için, onun kooperatif adını taşıması değil, gerçek bir kooperatifte uygulanması gereken ilkeleri (Gönüllü ve serbest giriş, ortağın demokratik yönetimi, ortağın ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim, öğretim ve bilgilendirme, kooperatifler arası işbirliği ve toplumsal sorumluluk ilkesi...) uygulayıp uygulamadığına bağlıdır. Bu açıdan ülkemizdeki kooperatifleri incelediğimizde büyük bir çoğunluğunun bu ilkelere uymadığı, pek çoğunun ise bu ilkelere haberdar bile olmadığı görülmektedir.

Ülkemizde kooperatiflerin kalite yönünden gelişmemesine neden olarak yürürlükteki mevzuatlar gösterilmektedir. 1969 yılında 1163 sayılı

Kooperatifler Kanunu çıkarılmış fakat bu yasa ülkemizdeki en önemli kooperatifleri (tarım satış ve tarım kredi gibi) yasa dışında bırakmaktadır. Bu açıdan mevzuatın ve çalışmaların yetersizliği konusundaki tartışmalarının sürüp gideceği aşikârdır.

Kooperatiflerimizin kalite yönünden gelişmemesinin de, kooperatifçilik hareketinin sosyal yönlerinin ihmal edilmiş olmasının rolü büyüktür. Kooperatifçiliğin başlangıcından bugüne ne kooperatif ortakları, ne de yöneticiler, kooperatifçilik ilkeleri ve tekniği yönünde eğitilip yetiştirilmemişlerdir. Ülkemizde kooperatifleri sermayenin değil, insanların oluşturdukları unutulmuştur.

Sayısal olarak 1935'den itibaren büyük gelişme gösterildiği halde, son 30 yıla kadar ülkemiz kooperatifçiliğinde üst Örgütlenmeye gidilememiştir. Kooperatiflerin üst örgütlenmesi ancak 1969 yılında 1163 sayılı yasanın çıkması ile başlayabilmiş; fakat bütün kooperatifler birlik ve merkez birliklerini henüz kuramamışlardır. Kooperatiflerimiz etkili bir üst örgütlenmeyi tamamlayamamış olduklarından, **her konuda devletten yardım beklemekten kurtulamamışlardır.**

Sayılan tüm nedenler bir araya getirildiğinde, ülkemizde kooperatifçilikten beklenen amaçlar henüz gerçekleştirilememiştir. Gerek tarım kooperatifleri, gerekse tarım dışı kooperatifler, üretici ve tüketiciye kooperatifçiliğin bütün yararlarını ulaştıramamışlardır. Özellikle yoğun rekabet ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği etkilerle mücadele, aracılık ve tefecilikle savaşta, iç ve dış ticarete, sanayileşmede ve ülkenin demokratikleşmesinde kooperatiflerin yeterince etkili olamadıkları görülmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, ülkemizde kooperatifçiliğinin bugüne kadarki gelişimi ne yazık ki olumlu değildir.

Sizce ve yapılan araştırmalara göre Türk Kooperatifçiliğinin Sorunları nelerdir?

Geçmişten günümüze yapılan pek çok araştırma ve incelemelere göre Türk kooperatifçiliği, bütün sayısal artışlara rağmen, ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmesinde yeterince başarılı ve etkili olamayışının nedeni, **kooperatifçiliğimizin bazı temel sorunlarının bugüne kadar çözülmemiş olmasıdır.** Yapılan araştırmalara göre bu temel sorunlar aşağıdaki şekilde kısaca özetlenebilir.

Finansman sorunu; Ülkemiz kooperatifleri, gerek öz sermayeleri, gerekse kredi olanaklarının yetersizliği nedeniyle, genellikle finansman güçlüğüyle karşılaşmaktadırlar.

Üst örgütlenme sorunu; Kooperatiflerimizin üst örgütlenmelerini henüz tamamlayamamış olmaları, Türk kooperatifçiliğinin gelişmesini engelleyici bir sorundur ki burada üst örgütlenmeden kasıt; ülkemizde kooperatiflerin birim örgütten başlayarak birlik, merkez

birliği ve ulusal birlik oluşturarak, aşağıdan yukarıya doğru piramit şeklinde dikey olarak örgütlenmesidir. Türkiye’de üst yönetim örgütlenmesi henüz tam olarak işlerlik kazanabilmiş değildir.

Eğitim ve araştırma sorunu;

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi amacıyla kooperatif ilke ve yöntemlerinin kooperatif ortaklarına, seçilmiş ve atanmış yöneticilerine, memurlarına ve bütün halka öğretilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Çünkü ülkemizde kooperatifçilik eğitime hiçbir zaman gereken önem verilmemiş hatta bilinçli ve bilinçsiz şekilde ihmal edilmiştir. Örnek vermek gerekirse, Ülkemiz İktisadi İdari Bilimler Fakültesi-İşletme Bölümlerinde kooperatifçilik kürsüsü olmasına rağmen kadro tahsisi, yapılan bilimsel çalışmalar ve eğitimler ve araştırmalar yok denilecek kadar azdır.

Mevzuat sorunu; ülkemiz kooperatifçiliğinin önemli bir sorunu da mevzuattır. Mevzuatımızın aslı sorunu ise demokratikleşme noktasındadır.

Denetim sorunları; Türk kooperatifçiliğinde etkili bir denetim maalesef yapılamamaktadır. Etkili bir denetim aslında kooperatif ortağının en büyük güvencesidir, kooperatifin iyileştirilmesi ve sağlıklı bir bünyeye kavuşturulması içinse gerekli kaçınılmazdır. Kısaca başarı için etkili denetim şarttır.

Türk kooperatifçiliğinin gelişebilmesi ve etkili olabilmesi için bu temel sorunların çözümleriyle ilgili önlemlerin bir an önce ve mutlaka alınması gerekmektedir.

Yukarıda bahsedilen tüm sorunlara yönelik, makro ekonomik açıdan izlenecek politika ve siyasi yol haritası nasıl olmalıdır?

Kooperatifçiliğimizin sorunları ve çözümleri konusunda şu saptamaları yapabiliriz:

Kooperatifçilik bugün bütün dünya’da ve özellikle de ekonomik olarak gelişmiş demokratik ve çağdaş batı ülkelerinde büyük gelişme göstermiştir. Bunlar, sosyal ve ekonomik hayatta çok etkili, güçlü üst örgütlere sahip ve tümüyle demokratik kuruluşlardır.

Koca bir asrı aşan tarihe ve deneyime rağmen kooperatifçiliğimizin sayısal çokluktan öteye geçmemiş; nitelik ve etki yönünden yetersiz kalmıştır. Bütünüyle Türk kooperatifçiliği ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmesinde, sanayileşmesinde ve demokratikleşmesinde kendisinden beklenen görevleri yerine getirememiştir.

Saptanan ve incelenen bu temel sorunlar esasında yeni de değirdiler. Bunların çözümleri için uzun yıllardan beri çalışılmaktadır. Ancak, 1950’lerden bugüne ülkede genellikle büyük sermayeye dayalı siyasal iktidarların oluşması, kooperatifçiliğin bu temel sorunlarının çözümlerini savaşlatmıştır.

Son on yılda, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği (1991), Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği (1994), Ormançılık Kooperatifleri Merkez Birliği (1997)’nin kurulmaları ve 1995 yılındaki bir yasal değişlikle Tarım Kredi Kooperatiflerinin demokratikleştirilmesi gibi bazı olumlu adımların atılmış olmasına rağmen bu sorunların tümüyle çözümleri konusunda ülkemizde yeterli çalışmalar yapıldığı söylenemez. Özellikle, sorunların çözümlerinin bir bütünlük içinde ele alınmadığı görülmektedir. Hâlbuki Türk kooperatifçiliğinin temel sorunlarının çözümleri birbiriyle sıkı sıkıya ilgili olup çözümleri dönük kooperatifçilik politikalarının bu yönde oluşturulmaları gerekmektedir.

1987 yılında Avrupa Birliğine tam üyelik için başvurmuş ve 1 Ocak 1996’da Avrupa Gümrük Birliğine girmiş olan Türkiye’nin demokratik kooperatiflerin egemen olduğu AB’yle bütünlük ve uyumu yönünden de bu temel sorunları çözmesi gerekmektedir. Bunun için her şeyden önce bazı tarımsal kooperatiflerimizdeki devlet güdümünü kaldırıcı yasal düzenlemeler yapılmalı ve kooperatiflerimiz bütünüyle demokratik hale getirilmelidir. Ayrıca kooperatiflerimizin üst örgütlenmesi tamamlanmalı, Kooperatifler Bankası kurulmalı, kooperatifçilik eğitim ve araştırmaları geliştirilmelidir.

Türk Kooperatifçiliğinin bütün bu temel sorunlarının çözümlerinin, çok yönlü boyutuna rağmen, esasında bir siyasal iktidar sorunu olduğundan da kuşku yoktur. Bu durumda, Türk kooperatifçiliğinin temel sorunlarının çözümleri için dar gelirli küçük üretici ve tüketici ile demokratik halk kooperatifçiliğinden ve tümüyle gerçek demokrasiden yana bir siyasal iktidarın oluşması gerekmektedir.

Kooperatifçilikle ilgili tüm tarafların, Türk kooperatifçiliğinin sosyal ve ekonomik yönden geliştirilmesi ve demokratik kooperatif bilincinin toplumda kökleştirilmesi için birlikte hareket etmeleri ve bu konuda eylem birliği yapmaları, kuşkusuz, demokratik kooperatifçiliğe inanan siyasal iktidarın oluşması kadar önem taşımaktadır.

Ekonomik yaşama etken şekilde katılmayan küçük işletmelerin çok yaygın olduğu tarım kesiminde kooperatifleşme büyük önem taşımaktadır. Ancak ülkemizde kooperatifleşme konusunda istenilen düzeye ulaşılabilmiş değildir. Bu alanda karşılaşılan sorunların çözümlenebilmesi için, öncelikle çiftçilerin kendi sorunlarına sahip çıkmaları gerekmektedir. Çiftçilerde "**kendi kendine yardım**" bilinci gelişmediği sürece, kooperatifçiliği geliştirme yönünde alınacak her türlü önlemin etkisiz kalacağı söylenebilir.

Öte yandan, eğer çiftçi kesiminin yatırım, üretim ve tüketim potansiyelinin ekonomiye kazandırılması isteniyorsa, bu güne kadar izlenen kooperatifçilik politikalarında köklü değişiklikler yapılması zorunlu görülmektedir.

Başlıklar halinde sayacak olursak kooperatifçiliğimizin başarı düzeyinin yükseltilmesine yönelik belli başlı çözüm önerileri nelerdir?

Her konuda olduğu gibi kooperatifçilikte de başarının temel koşulu "**eğitim**" olacaktır. Çiftçilerimizin büyük çoğunluğu kooperatifçilik bilincinden yoksun bulunmaktadır. Ülke düzeyinde gerçekleştirilecek yaygın eğitim çalışmalarında, başta televizyon olmak üzere, kitle iletişim araçlarından etken olarak yararlanılması gerekmektedir. Ayrıca, köylerde sohbet toplantıları düzenlenmesi, başarılı kooperatiflerin tanıtıldığı filmler gösterilmesi ve başarılı kooperatiflerin tesislerine geziler düzenlenmesi gibi etkinlikler de yararlı olabilir. Bu tür etkinlikler çerçevesinde çiftçiler kooperatif kurma, kooperatife ortak olma ve sahip çıkma ile, ortaklık paylarını yükseltme gibi konularda özendirilmelidir. Ayrıca, kooperatif önderleri yetiştirmeye yönelik özel eğitim programları düzenlenmesi yararlı olacaktır. Bu konuda özellikle bölgemiz eğitiminin önderi durumundaki Dumlupınar Üniversitesi ile yapılacak işbirlikleri hayata geçirilmeli ve olaya sadece ekonomik açıdan değil eğitim ve akademik açıdan da yaklaşılmalıdır. Eğitim beraberinde bilinçlenmeyi ve başarıyı getirecektir.

Kooperatiflere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerini yürütmekle görevli (KOSGEP benzeri) merkezler kurulmalıdır. Yerel düzeyde ise Ticaret odaları, belediyeler... gibi üst düzey kuruluşlar buna önderlik etmelidirler.

Orta ve yüksek öğretim düzeyinde kooperatifçilik öğretimi yaygınlaştırılmalı, bu okulları bitirenlerin birim kooperatiflerde ve kooperatif birliklerinde istihdam edilmeleri sağlanmalıdır. Kooperatiflerde istihdam edilecek kişilerin konunun uzmanı olması ve geleneksel yöntemlerle yönetim yerine profesyonel yönetimin benimsenmesi gereklidir.

Uluslararası formlarda benimsenen kooperatifçilik ilkelerine uyulmalı ve tüm kooperatifler bu ilkelere uygun olarak hazırlanacak tek bir yasa altında toplanmalıdır.

Yalnızca kooperatiflerin kredilendirilmesi ile görevli bir Kooperatifler Bankası kurulmalı ve kooperatif birliklerinin buna ortak olmaları sağlanmalıdır. Yatırım aşamasında kredilendirilen kooperatifler, işletmeye geçtikten sonra yalnız bırakılmamalı, kredi ve danışmanlık hizmetleri ile desteklenmelidir.

Bir köyü, ya da ortaklar grubunu tümüyle kavrayan, ortakların işletmeleriyle bütünleşmiş bir kooperatif modeli benimsenmelidir. Köy düzeyindeki birim kooperatifler, ortaklarının sahip olduğu toplam kaynakları en verimli şekilde değerlendirmeyi amaçlamalı ve bu amaca yönelik bir ana plana göre çalışmalarını yönlendirmelidir. Kamu kuruluşları ile kooperatiflerin ilişkileri şimdi olduğu gibi tek tek projeler bazında değil, "**köyün kalkınmasını birlikte gerçek-**

leştirme" amacı çerçevesinde olmalıdır.

"Birlik Güçtür, Bunu Onlar Başardılar..."

Kooperatiflere ziraat mühendisi, veteriner, işletmeci, ekonomist, sosyolog ve ilgili mühendislik dallarından uzmanları içeren "ekipler" tarafından sistemli olarak danışmanlık hizmeti verilmelidir. Bu şekilde, kooperatiflerin çalışmaları sürekli olarak izlenmiş ve denetlenmiş olacak ve kendilerine daha başarılı olmanın yollarını gösterebilecektir.

Kooperatiflerin güçlü üst örgütler oluşturmaları özendirilmeli ve desteklenmelidir. Kooperatiflerin finansman, eğitim, teknik yardım ve denetim gibi sorunlarının üst örgütler aracılığıyla, kooperatif sistem içinde çözülmesi, nihai bir amaç olarak kabul edilmelidir.

Uluslararası ilişkiler geliştirilerek, kooperatiflerin çeşitli dış kredilerden yardım programlarından yararlandırılması olanakları artırılmalıdır.

Söleşimizi kısa bir özetle tamamlayalım isterseniz...

Sonuç olarak diyebiliriz ki, üzerinde durduğumuz beş temel sorun (finansman, üst örgütlenme, eğitim ve araştırma, mevzuat, denetim) öneriler doğrultusunda bir an önce çözümlenmelidir. Kooperatifçiliğin başarı düzeyi, yalnızca kooperatif işletmelerle sınırlı kalmayıp, tarımsal verimlilik, kırsal istihdam, tarımsal gelirler, kırsal göç gibi çok yönlü konularla birlikte alınmalıdır. Böylece Türk kooperatifçiliği, uluslararası rekabette, aracılık ve tefecilikle savaşta, iç ve dış ticarete, sanayileşmede ve bütünüyle ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasında ve demokratikleşmesinde kendisinden beklenen görevleri etkinlikle yaparak; kamu ve özel sektörler yanında üçüncü bir sektör olarak hak ettiği önemli yeri almalıdır.

Söleşimizi bölgemiz kooperatifçilerine ve girişimcilerimize örnek olacak, içinden kendimize paylar çıkartabileceğimiz belki daha önce duyduğumuz ama unuttuğumuz bir hikâye ile tamamlamak istiyorum.

Dikkat ettiyseniz yaban kazları "V" şeklinde uçarlar. Bilim adamları kazların neden bu şekilde uçtuklarını araştırmışlar. Araştırma sonucunda şu verilere ulaşmışlar;

1-) "V" şeklinde uçulduğunda, uçan her kuş kanat çırpıtığında, arkasındaki kuş için onu kaldıran bir hava akımı sağlıyor. Böylece "V" şeklinde bir formasyonda uçan kaz grubu, birbirlerinin kanat çırpışları sonucu ortaya çıkan hava akımını kullanarak uçuş menzillerini yüzde yetmiş oranında uzatıyorlarmış. Yani tek başına gidebilecekleri maksimum yolu grup halinde neredeyse ikiye katlıyorlarmış.

Kissadan Hisse: Belli bir hedefi olan ve buna ulaşmak için bir araya gelen insanlar, birbirlerinde hız ve haz alarak hedeflerine daha kolay ve çabuk erişirler.

2-) Bir kaz, "V" grubundan ayrıldığında uçmakta güçlük çekiyor. Çünkü diğer kuşların oluşturduğu hava akımının dışında kalmış oluyor. Bunun sonucunda, genellikle gruba geri dönüyor ve yoluna grupla devam ediyor.

Kissadan Hisse: Eğer kafamız bir kaz kadar çalışıyorsa; bizimle aynı yöne gidenlerle bilgi alışverişini ve işbirliğini sürekli kılarız.

3-) "V" grubunun başında giden kaz hiç bir hava akımından yararlanamıyor. Bu yüzden diğerlerine oranla daha çabuk yoruluyor. Bu durumda yorulunca en arkaya geçiyor ve bu defa hemen arkasındaki kaz lider konumuna geçiyor. Bu değişim sürekli yapıyor; böylece her kaz grubun her noktasında yer almış ve aynı oranda yorulmuş oluyor.

Kissadan Hisse: Yaptığınız her işi, yeri ve zamanı geldiğinde başkasına bırakmak gerekiyor.

4-) Uçuş hızı yavaşladığında gerideki kuşlar, daha hızlı gitmek üzere öndekileri bağırarak uyarıyorlar.

Kissadan Hisse: İlerlemek ve yol almak için bazen başkalarının uyarılarına gereksinim duyarız. Bundan alınmamalıyız; tam aksine, böyle uyarıları sevinç ve takdirle karşılamalıyız.

5-) Gruptaki bir kus hastalanırsa veya bir avcı tarafından vurulup uçamayacak duruma gelirse; düşen kuşa yardım etmek üzere gruptan iki kaz ayrılıyor ve korumak üzere hasta/yaralı

kazın yanına gidiyor. Tekrar uçabilene (veya eğer ölürse, ölümüne kadar) onunla beraber yaralı kuşu asla terk etmiyorlar. Daha sonra kendilerine başka bir kaz grubu buluyorlar. Hiçbir kaz grubu, kendilerine bu şekilde katılmak isteyen kazları reddetmiyor.

Kissadan Hisse: Adam olmak sadece insanlara özgü değil...

Yapılan güzel ve bilgilendirici söyleşi için teşekkürler, tekrar birlikte olmak dileğiyle...

Bir başarı hikâyesi...

Tarımsal kalkınma mucizesi

Ağaköy, kalkınmayı 40 yılda kooperatifçilikle başardı. Bu köyde kişi başına yıllık gelir 10 bin doların üzerinde. Ağaköy'ün Tarımsal Kalkınma Kooperatifi etrafında verdiği kalkınma mücadelesi, tarımsal üretim, kırsal kalkınma ve kırsal kesimin AB sürecine uyumu bakımından derslerle dolu. Adı "armut zengini"ne çıkan Ağaköy'de kişi başına yıllık gelir 10 bin doların üzerinde.. Başarının altında yatan, köylülerin işbirliği.. EN BAŞARILI KOOPERATİF Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, kırsal kesimi pazara dönük üretime yöneltmek için desteklenen bir kalkınma modeli. 40 yılda Türkiye'de pazarlamaya dönük en başarılı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Ağaköy'de.. "En Başarılı Kooperatif", "Örnek Köy", "Pilot Köy", bu köyün başarı defterindeki notlar.

Dursun EROĞLU

Ağaköy'ün, Tarımsal Kalkınma Kooperatifi etrafında verdiği kalkınma mücadelesi, tarımsal üretim, kırsal kalkınma ve de kırsal kesimin AB sürecine uyumu bakımından derslerle dolu.

Adı "armut zengini"ne çıkan Ağaköy'de kişi başına yıllık gelir 10 bin doların üzerinde. Başarının altında yatan, köylüler arasındaki işbirliği. Ancak, Ağaköylüler, Bursa Büyükşehir sınırlarına alınıp "mahalle" yapılmaya, Petrol Ofisi bayiliğinin kapatılmasına ve yapılaşma baskısına tepkili.

"Tarımsal Kalkınma Kooperatifi", kırsal kesimi pazara dönük üretime yöneltmek için devletin desteklediği bir kalkınma modeli. Son 40 yılda neredeyse her köyde, büyük umutlarla en az bir kooperatif kuruldu. Fakat bunlardan çok azı başarılı olabildi. Türkiye'de pazarlamaya dönük en başarılı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Ağaköy'de. "En Başarılı Kooperatif", "Örnek Köy", "Pilot Köy", bu köyün başarı defterindeki notlar. Süleyman Demirel'in özel olarak ziyaret ettiği bir yer.

Gürsu'ya bağlı Ağaköy, DSİ'nin sulama kanalları açmasıyla 1950'lerde sulu tarım yapılabilen köylerden birisi haline geldi. Kooperatif, çevre köylerdeki birçok kooperatifle birlikte 1958'de kuruldu. Kooperatif, şeftali ve elmanın yanı sıra ağırlıklı olarak üretilen, biber, domates, Bursa ve çevre illerin hallerine ulaştırmakla işe başladı.

Meyve sebze için soğuk hava depolarının önemini fark eden köylüler ilk soğuk hava deposunu 1975'te kurdu. Ardından Petrol Ofisi bayiliği, köy marketi, zirai ilaç ve gübre bayilikleri birbirini izledi. 1980'li yıllar, "yerinde sayma" yıllarıdır. Spor kulübü, Avcılar Kulübü gibi etkinlikler öne çıkar. 90'ların ikinci yarısında soğuk hava depoları ihtiyacı karşılamaz hale gelir, 1995'te ikinci soğuk hava deposunu kurarlar. Depo kapasite artışları sürer. Kooperatifin köylülerin malını hallere taşıyan iki kamyonu, köy ile Bursa arasında yolcu taşıyan otobüs ve minibüs kar amacı gütmeyen köylülerin hizmetindedir. Kooperatifin 1995'ten beri Yönetim Kurulu Başkanı olan Rıdvan Özdemir ile yaşananları ve sorunları konuştuk.

Özdemir, gelişmeleri EKOhaber'e şöyle anlattı:

EKOhaber: Kırsal kesimin kalkınması dünyanın her yerinde ya devlet ya da özel kişilere ait büyük çiftlikler ve kooperatifçilikle sağlanıyor. Türkiye'de kooperatifler kuruldu, yürümedi. İnsanlar kooperatif deyince kaçıyor. Ağaköy başarıyı nasıl yakaladı?

Özdemir: Ağaköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin başarısının yegane sebebi, ortakların birlik ve beraberlik içinde çalışmasıdır. Kooperatifçilikte birlik ve beraberliğin getirdiği istikrar önemlidir. Bakınız, 1974'ten beri kooperatifte sadece iki kişi başkanlık yaptı. Ahmet Şener 1974'ten 1996'e kadar başkanlık yaptı. 21 yıl. Ondan sonra da ben seçildim. 13. yıla girdim. 1974 öncesinde her yıl bir başkan değişmiş, bir şey de yapılamamış. Kooperatifçilik ruhu istikrarı, istikrar ise başarıyı getirdi.

EKOhaber: Devletin katkısı ne oldu?

Özdemir: Biz her zaman devlete müteşekkiri olmuş bir kooperatifiz. Her dönemde tüm siyasi iktidarlardan destek gördük. Ama bu ilgiyi boşa çıkarmadık. Devlet bir lira katkıda bulunmuşsa bununla bir katma değer yarattık. Örneğin 1994'te soğuk hava deposu kurmaya karar vermişiz. 1975'te devlet depoyu kurmak için 4,5 milyon lira kredi verdi. Bunun 3,5 milyon lirası geri ödemeli. 1 milyon lirası hibeydi. Bu para bin tonluk soğuk hava deposu yapımına yetiyordu. Depo yapıldı. Daha sonra 500 tonluk ek yapıldı. O da yetmedi ikinci bir depo yaptık. O zaman da devlet bize 65 milyar lira kaynak aktardı. Bunda hibe yoktu fakat kooperatifin 55 milyar lira öz kaynağı vardı, bununla 1996'da toplam 117 milyar liralık yatırım gerçekleştirdik. Çevre köylere örnek gösterildik. Yörede, belediye ve özel sektör firmaları ile birlikte şu anda 35-40 bin tonluk depo kapasitesi var. Ağaköy burada devletin yardımlarını iyi değerlendirmiş, çalışmış, çalıştırmıştır.

EKOhaber: Kooperatifçiliğin prestij kaybetmesi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Özdemir: Devlet, ilgili kurumlar, bakanlıklar, bürokrasi iyi niyetle kooperatiflere kaynak aktardı, fakat bu kaynaklar ekonomiye geri döndürülemedi. Bu olumsuzluklar tabii devleti idare edenleri sıkıntıya düşürdü. Sanki devlet imkanları tarımsal gerekçelerle

har vurup harman savrulur oldu. Köy-Koop siyasallaştırıldı. Bu siyasallaşma 1980 sonrasında kooperatifçilik hareketinin başında olanları endişeye sevk etmiştir. Hala güçlü bir üst birlikten endişe edilmektedir. Konut kooperatiflerindeki yanlışlıklar da buna eklendi. Ama kooperatifler içinde dünya çapında adından söz ettirebilecek olanlar vardır ve bunlardan birisi de Ağaköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'dir.

EKOhaber: Uygulanan tarım politikaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Özdemir: Doğrudan Gelir Desteği'nin şu anda Türk tarım sektörüne hiç bir katkısı yoktur. Kaldırılmalı, buraya aktarılan para ayrı bir fonda toplanmalıdır. Akaryakıt desteği adı altında katrilyonlar ödeniyor. Bu da iptal edilmeli. Bu kaynaklara yeni kaynaklar da ilave edilerek doğrudan ihracatçının, vergi iadesi ve teşvik primi gibi desteklenmesi gerekir. Bu çiftçinin ürününün daha iyi satılmasına katkı sağlayacaktır. Bizim pazar sıkıntımız yok. Ürünümüz kaliteli. İhracatçılarımız artık dünya çapında mal döndürecek hali gelmiş. Eskiden TIR filosu eksikti vardı. Şimdi TIR'lara taşıyacak mal bulamıyoruz. Ayrıca kooperatiflere verilen kredi faizi hala yüzde 30'larda. Kooperatiflerin borçlarının yeniden yapılandırılması lazım. Eğer bu yapılmazsa kooperatifçilik hareketi durma aşamasına gelir, güçlü bilinen, yatırıma girmiş kooperatifler bile çökme noktasına gelebilir.

Yüzde 18 KDV bugün kooperatifleri zor durumda bırakmaktadır. Çünkü çiftçinin KDV'sini mahsup edebilme imkânı yok. Yüzde 18 KDV yükü çiftçinin omzuna binip, orada kalıyor. KDV oranı yüzde 3-4'lere acilen düşürülmeli. Bu tarımda kayıt dışılığı azaltacaktır.

EKOhaber: Bursa Büyükşehir Belediyesi sınırlarına alınmış olmayı, tarımsal üretim ve insanların geleceği açısından bir tehdit olarak mı görüyorsunuz?

Özdemir: Ağaköy Türkiye'de birinci, dünyada ikinci en başarılı kooperatife sahip olmasına rağmen, Büyükşehir Belediyeleri Kanunu uyarınca 'mahalle' statüsüne döndürüldü. Köy statüsü nedeniyle plan olmadığı için ruhsatsız durumuna düşürüldük ve 2005'te akaryakıt istasyonumuz iptal edildi. Biz çiftçiye veresiye, kredili mazot veriyorduk. Şimdi çiftçi bu imkandan mahrum. AB'ye girmeye çalıştığımız bugünlerde, AB normlarda köyleri oluşturmak hedefi varken, zaten AB normlarına uymuş olan köylere neden köy olarak muhafaza etmiyoruz? Ağaköy'ün mahalle yapılmasını Ağaköy kabul etmiyor. Biz Ağaköy'de bir referandum yapılmasını, referandumun neticesine göre tekrar köy statüsüne geçirilmesini istiyoruz. Ağaköy için ve ovanın korunması için en hayırlısı bu.

EKOhaber: Mahalle olma nedeniyle Ağaköy çevresinde yapılaşma baskısı hissediyor musunuz?

Özdemir: Üzerimizde bu tür baskılar var. Bitişimizde Büyükşehir Belediyesi Hali yapılması girişim vardı. Bu faciadan dönülmesi nedeniyle Belediye Başkanımız Hikmet Şahin'e ve belediye meclisine müteşekkiri. Şimdi Otosansit-Kazıklı çevre bağlantı yolu projesi çıkarıldı. İptali için mahkemeye başvurduk. Bu projeler de yöremizde tarımı

mahvedecek, yapılaşmayı getirecek şeyler. Görüşlerimizi hükümet ve siyasilere bildirdik. Bu yolun da iptal edileceğine inanıyorum.

EKOhaber: Geleceğe yönelik planlarınız nelerdir?

Özdemir: 12 TIR'lık bir filo kurarak, kendi malımızı kendimiz sevk etmek istiyoruz. Halen iki kamyonla İstanbul hallerine mal gönderiyoruz. Bin tonluk atmosfer kontrollü soğuk hava deposu yapacağız. Ürünün çok uzun süre saklanmasını sağlıyor.

Ayrıca komposto, meyve suyu ve marmelat üretim tesisi projemiz var. Ayrıca meyve ambalajlama tesisine ihtiyaç duyuyoruz. Bütün bunların maliyeti yaklaşık 4,5 milyon Euro. Avam projeleri hazır. Ayrıca elektrik üretimini araştırıyoruz.

EKOhaber: Kooperatifin Ağaköy'e katkısı hakkında neler söylersiniz?

Özdemir: Ağaköy olarak 870 nüfusumuz var. Aile sayısı 180. Ama kayıtlı üye sayımız 231. Ağırıklı ürünümüz armut, deveci armudu. Son yıllarda Naşe armudu revaçta. Meyve üretimini en ileri yöntemlerle yapıyoruz. Ağaköylü kendine güveniyor. Kendi kendine diyor ki 'malımı hale gönderebilirim, nakliye sorunu yaşamam. Sandık, ambalaj sorunu yaşamam. Ürünü yetiştirsem akaryakıt, ilaç vs. parasal sıkıntım olmaz.

Param yoksa da evimin gıda ihtiyacını kooperatifin marketinden alırım. Pazarda satamazsam malımı depolamak için yerim hazır'... çiftçi öz güvenini kazanmış. Pahalı yetiştirip ucuz satmak zorunda değil. Üniversiteyi harekete geçiriyoruz. Mesela ateş yanığı hastalığının yok olmasının nedeni kooperatiftir. Çiftçi her işini en ucuz maliyetle yapıyor. Bunlar birikim ve sermaye demek. Ağaköylüler artık belli bir varlığa sahip. Tarım teçhizatı var. Çocuğunu okutuyor. Kooperatifimizin 2005 yılı cirosu 1,8 trilyon lira. Üreticiyi ihracatçı ile buluşturuyoruz. Köyde kişi başına yıllık gelir 10 bin doların üzerinde.

EKOhaber: Kalkınmak isteyen diğer köylere öneriniz nedir?

Özdemir: Tam rekabet piyasası içinde tarımsal kalkınma kooperatifi kurmak, geliştirmek artık hayaldir.'Bir kooperatif kuralım, ortakların sermayesi ile bir şeyler yapalım' düşüncesine hiçbir Türk çiftçisi kapılmasın.

Bizim şu anda 10 trilyonun üzerinde varlığımız var. Ama biz bile yatırım yapmakta zorlanıyoruz. Köylüyü kurtaracak şey şirketleşmedir. Kooperatifçilik, gelenek görenekler, yasalar itibarıyla artık yürütülemez. Kooperatiflerin her türlü vergi ve harçtan muaf olması lazım. Bu şekilde kooperatiflerin

başarılı olması mümkün değil.

05.09.2006 09:11:00
Ekohaber.com

Dipnot: Söyleşi içerisinde sıkça bahsedilen inceleme ve araştırmalar hakkında daha fazla bilgi edinmek için Bakınız: Mülayim, Ziya Gökalp; **Kooperatifçilik**, Yetkin Yayınları, Ankara; Yıldırım, Şevket, **Kooperatif Kuruluşlarında Başarının Artırılmasına Yönelik Önlemler**, MPM Yayınları:447, Ankara.

**Türkiye'de İlgili bakanlıkların Görev Alanına giren Birim Kooperatifler ve Üst Kuruluşlarının
09.08.2006 Tarihli sayısal Dağılımı**

	Türkiye'de Kooperatif Çeşitleri (x)	Kooperatif ve Birlikleri Düzenleyen Yasalar	Birim Kooperatif Sayıları	Birim Kooperatif Ortak Sayıları	Kooperatif Birliklerinin Sayıları		Kooperatif Merkez Birlikleri	
					Birlik Sayısı	Ortak Sayısı	Birlik Sayısı	Ortak Sayısı
Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	1.Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (*)	1163, 3476 ve 5146 SY	7.025	764.657	79	3.676	4	77
	2.Su ürünleri Kooperatifi	*	490	24.920	13	158	1	8
	3.Sulama Kooperatifi	*	2.364	280.038	10	637	1	13
	4.Pancar Ekiciler Kooperatifi	*	31	1.594.361	1	31	0	0
	5.Tarım Kredi Kooperatifi	1581, 3223 SY ve 553 SKHK	1.941	1.424.463	16	1.941	1	1.941
	6.Tarım Satış Kooperatifi (**)	2834,3186 ve 4572 SY	360	676.687	17	335	0	0
	7.Tütün Tarım Satış Kooperatifi (***)	1196 ve 4572 SK	78	31.093	0	0	0	0
1. ARA TOPLAMI		12.289	4.796.219	136	6.778	7	2.039	
Tarım Dışı Kooperatifler	8.Konut Yapı Kooperatifleri	1163, 3476 ve 5146 SY	62.216	2.325.579	386	12.862	4	79
	9.Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi	*	964	635.292	32	13.174	1	32
	10.Hamaller Taşıma Kooperatifi	*	10	261	0	0	0	0
	11.İşletme Kooperatifleri	*	425	67.654	0	0	0	0
	12.Eğitim Kooperatifi	*	26	2.374	0	0	0	0
	13.Küçük Sanat Kooperatifi	*	345	11.504	5	14	0	0
	14.Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	*	1.107	145.718	5	214	0	0
	15.Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	*	5.834	181.072	31	473	1	13
	16.Sigorta Kooperatifi	*	1	0	0	0	0	0
	17.Tedarik ve Kefalet Kooperatifi	*	8	617	0	0	0	0
	18.Temin ve Tevzi Kooperatifi	*	357	21.183	0	0	0	0
	19.Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi	*	1.916	117.558	6	95	0	0
	20.Turizm Geliştirme Kooperatifi	*	389	18.080	3	32	0	0
	21.Tüketim Kooperatifi	*	3.475	340.733	19	226	1	9
	22.Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	*	497	25.558	5	58	0	0
	23.Yardımlaşma Kooperatifi	*	12	17.475	0	0	0	0
	24.Yayıncılık Kooperatifi	*	39	819	0	0	0	0
	25.Yaş Sebze ve Meyve Kooperatifi	*	34	2.060	0	0	0	0
	26.Eğitim, Üretim ve İşletme Kooperatifi (****)	*	0	0	0	0	0	0
2. ARA TOPLAMI		77.675	3.913.537	492	27.148	7	133	
GENEL TOPLAM (1+2 AT)		89.964	8.709.756	628	33.926	14	2.172	
Türkiye Millî Kooperatifler Birliği	1163, 3476 ve 5146 SY					1	12	

(*) Birliklerin 13 tanesi KÖY-KOOP, 4 tanesi Tarım ve 2 tanesi Hayvancılık alanındadır.

(**) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ilgi alanında olup, 25 adet Bağımsız Tarım Satış Kooperatifi toplama dahildir.

(***) 4572 Sayılı yasa ile bu kooperatiflerin, Tarım Satış Kooperatifleri ile birleştirilmesi öngörülmüştür.

(****) Millî Eğitim Bakanlığı Kooperatifçilik Eğitim Projesi (KOOPEP 2000) ile kurulması öngörülmüştür.

KAYNAK: 1. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (STB)'nin 09/08/2006 tarihli Bilgi İşlem Merkezi Kayıtları,
2. Tarım ve Köylüleri Bakanlığı (TKİB)'nin 31/07/2006 tarihli Bilgi İşlem Merkezi Kayıtları.